

## บทที่ ๓

### หลักการและกิจกรรมการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธ ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองบัวแปะ

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงหลักการ กิจกรรม และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบ้านนาอนุชาวนา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มทำเครื่องจักสาน และกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยในเบื้องต้นจะได้กล่าวถึงสภาพพื้นที่การวิจัยก่อน ดังนี้

#### ๓.๑ สภาพพื้นที่ในการวิจัย

##### ๓.๑.๑ ความเป็นมาของหมู่บ้านหนองบัวแปะ

บ้านหนองบัวแปะได้อพยพมาจากบ้านโคกแปะ ตำบลหนองแสง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ผู้นำอพยพ ได้แก่ หลวงปัญญาบุตรโคตร หลวงวิชาญโค และหลวงอำมาตย์ รุ่งนิรมสาเหตุที่เลือกสถานที่ตรงนี้เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน เพราะดูภูมิศาสตร์คล้ายลักษณะเหมือนเคยเป็นหมู่บ้านมาก่อน เนื่องจากมีต้นมะม่วงจำนวนมาก ซึ่งตอนแรกเรียกชื่อบ้านว่า บ้านม่วง ปัจจุบันคนแก่ในละแวกใกล้เคียงรู้จักบ้านหนองบัวแปะในนามบ้านม่วงอยู่ต่อมาผู้นำการอพยพจึงมีการพูดคุยเรื่องการตั้งชื่อหมู่บ้านโดยบอกว่าจะนำชื่อหมู่บ้านเก่ามาร่วมด้วยเพื่อเป็นสิริมงคล ประกอบกับชุมชนมีหนองน้ำอยู่แล้ว สรุปว่าบ้านมีชื่อว่า “บ้านหนองบัวแปะ” มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงการนำเอาชื่อของหมู่บ้านเก่าเข้ามาเสริมหมู่บ้านใหม่ที่มีลักษณะเป็นหนองบัว พ.ศ. ๒๔๙๕ ทางกรมการแบ่งเขตการปกครองเป็นหมู่ที่ ๓๖ ตำบลเม็กดำ หมู่ที่ ๒๖ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย หมู่ที่ ๑๑ ตำบลขามเฒ่า อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และปัจจุบัน หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเฒ่า อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (๒๕๓๒)<sup>\*</sup>

---

<sup>\*</sup>ธีรพงษ์ โพธิ์ชัย, “โครงการเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียงบ้านหนองบัวแปะ”, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒, (อัคราณา)

### ๓.๑.๒ ภูมิหลังของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองบัวแปะโดยสังเขป

บ้านหนองบัวแปะ หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีระยะทางห่างจากอำเภอยางสีสุราชประมาณ ๑๓ กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคามประมาณ ๘๙ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๒,๕๕๐ ไร่ ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าวมีพื้นที่ทำนาทั้งหมด ๒,๒๕๐ ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประมาณ ๑,๐๓๘ ไร่ และอาชีพเสริม คือ เลี้ยงสัตว์ทอดผ้า เลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร ทำปุ๋ยชีวภาพ

ป่าไม้ มีป่าไม้ธรรมชาติสาธารณะ ๒ แห่ง คือ โกงโขงโรง มีพื้นที่ ๖๐ ไร่ โกงป่าช้า( โกงผีป่าหลอก ) มีพื้นที่ ๓๓ ไร่ ใช้ประโยชน์เพื่อหาของป่า เช่น เห็ด ไข่มดแดง ผักป่า สมุนไพร ฟินหูกดื่ม เลี้ยงสัตว์ ใช้ทำพิธีฌาปนกิจศพ และยังมีโคกที่ใช้เป็นสาธารณะประโยชน์ ร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง แหล่งน้ำ มีหนองน้ำสาธารณะ เรียกว่า หนองบัว มีพื้นที่ ๒๕ ไร่ แต่ยังไม่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้มากนัก เนื่องจากมีพื้นที่ลาดชัน แต่ก่อนชาวบ้านทำการปลูกผักในบริเวณรอบๆ แต่ต่อมามีโครงการขุดลอกหนองโดยโครงการอีสานเขียว ทำให้พื้นที่กลายเป็นดินเหนียว ขาดความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านจึงไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนัก ปล่อยให้เป็นที่ว่างเปล่า ขาดการดูแลทำประโยชน์ตรงนั้นระบบน้ำประปาในหมู่บ้าน เป็นระบบบ่อบาดาล มีน้ำเพียงพอต่อการจ่ายให้ทุกครัวเรือน มีระบบมิเตอร์ในการควบคุมการใช้น้ำของแต่ละครอบครัว บ่อน้ำตื้น ใช้สำหรับบริโภค มีน้ำสะอาดเพียงพอต่อการต้องการของชุมชน คือ น้ำล้างหมู อยู่ทางตอนใต้ของหมู่บ้าน

พื้นที่บ้านหนองบัวแปะ เป็นชุมชนที่มีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและยังคงดำรงความเป็นกลุ่มชนอีสานไว้อย่างมั่นคงโดยเฉพาะประเพณี ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ และยึดหลักปกครองหมู่บ้านตามหลักประชาธิปไตยและยึดถือผู้นำหมู่บ้านให้เป็นแกนกลางของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารถศึกษาได้ดังนี้สภาพที่อยู่อาศัย ในสมัยก่อนชุมชนบ้านหนองบัวแปะ อยู่อาศัยแบบพึ่งพาธรรมชาติ ใช้วัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติในการสร้างบ้านเรือน เช่น มุงหลังคาโดยหญ้าคา ใบตอง โดยนำใบตองจากต้นชาดมาสานขัดกันด้วยไม้ไผ่ ( ฝาแป้นตอง ) การปลูกบ้านในสมัยก่อนต้องทำเสาเอก เสาขวัญ มีข้อห้ามว่าห้ามหันหน้าบ้านใดไปทางทิศตะวันออกชาวบ้านจะเรียกว่า บ้านใดผีขึ้น ถูกภัยยามการปลูกบ้าน ซึ่งจะปลูกบ้านในเดือนคู่ (ถือว่าเป็นเดือนเย็น ได้แก่ เดือนยี่ เดือนสี่ เดือนหก เดือนแปด เดือนสิบ เดือนสิบสอง ) ห้ามปลูกบ้านระหว่างเข้าพรรษา แต่สามารถปลูกยั้งฉางข้าวได้ ( เล้าข้าว ) ห้ามนำไม้ที่ใช้สร้างยั้งฉาง ( เล้า ) มาสร้างบ้าน สภาพภายในบ้านจะมีห้องต่าง ๆ ประกอบด้วย ห้องเปิง ( ห้องพระ ) ห้องส้วม ( ห้องลูกสาว ) เือนไฟ ( ห้องครัว ) ซานบ้าน ( ระเบียง ) ปัจจุบันการปลูกเรือนของชาวบ้านหนองบัวแปะ ปลูกบ้านทรงร่วมสมัย ยึดความสะดวกสบายมากกว่าปฏิบัติตามประเพณีในการปลูกเรือนแบบดั้งเดิม โดย

หันหน้าเข้าหาถนนเพื่อให้่ายต่อการคมนาคม ซึ่งการปลูกเรือนแบบอีสานไม่เหลือให้เห็นแล้วในปัจจุบัน

เด็กเล็กสมัยก่อนวัยเรียน จะเข้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนที่ศูนย์เด็กหนองบัวน้อย ซึ่งห่างจากชุมชนประมาณ ๘๐๐ เมตร และชั้นประถมศึกษา ป.๑ – ป.๖ ที่โรงเรียนจุดคามประชาสรรค์ ห่างจากชุมชนประมาณ 500 เมตร เรียนในระดับมัธยมศึกษา ๑ แห่ง คือ โรงเรียนตาพวนสร้างแข่ง นอกเขตพื้นที่การศึกษา ๒ แห่ง คือ โรงเรียนมัธยมยางสีสุราช และโรงเรียนพัคณภูมิวิทยาการ<sup>๒</sup> ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนาปลูกข้าว มีพื้นที่ทั้งหมด ๒,๒๕๐ ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประมาณ ๑๐,๓๘ ไร่ และมีอาชีพเสริม คือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า เลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร ทำปุ๋ยชีวภาพ ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย ๔๘,๐๐๐ บาท/คน/ปีอาชีพเสริม ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม เลี้ยงโค ทำปุ๋ยชีวภาพ (กลุ่ม) และทำขนมจีนบ้าง มีอพยพแรงงานลงไปทำงานที่ต่างจังหวัดหลังฤดูเก็บเกี่ยว

## ๓.๒ หลักการและกิจกรรมการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจเชิงพุทธของกลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะ

เกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะได้นำหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธมาใช้โดยการรวมกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่นกลุ่มบ้านาญชาวนา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษกลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มทำเครื่องจักสาน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี พออยู่พอกินและไม่ต้องไปเป็นหนี้สิน แต่เป็นการใช้ร่างกาย สติปัญญาระดับชาวบ้านในการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านหนองบัวแปะ ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ กลุ่มบ้านาญชาวนา (เกษตรกรบวजर) บ้านาญชาวนา เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาด้านเกษตรกรรม ผสมผสานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านชุมชน เป็นภูมิปัญญาในด้านการศึกษาวิจัยวิถีชีวิตของตนเองของคนที่มีอาชีพเกษตรกรรม เพราะในวิถีชีวิตความเป็นจริงของมนุษย์ ทุกคนมุ่งสร้างให้ตนเอง ครอบครัว มีอยู่ มีกิน มีความสุข มีในสิ่งที่ตนต้องการ ทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น แต่ในการปฏิบัติ แต่ละคนจะมีวิธีการหรือรูปแบบที่แตกต่างกันไป บางคนเกิดในตระกูลมั่งคั่งร่ำรวย ไม่จำเป็นต้องมุ่งสร้างตนเองเขาก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสุขสบายซึ่งก็คือข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่มีเงินเดือนเมื่ออายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเขาเหล่านั้นก็จะได้รับบำเหน็จ หรือบำนาญแต่เมื่อหันกลับมามองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาแล้วจะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นแน่ถ้าชาวนาไม่สามารถสร้างได้ด้วยตัวเอง นี่คือ สิ่งที่กลุ่มคนกลุ่ม

<sup>๒</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

หนึ่งในชุมชน หนองบัวเปาะ หมู่ที่ ๑ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราชจังหวัดมหาสารคาม ที่ได้ นำเอาความรู้จากการสังสมประสบการณ์รับเอาความรู้ใหม่เข้ามาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมใน วิถีชีวิต นำมาจัดการ โดยร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจในการหาข้อสรุป เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ของการสร้างหลักประกันที่มั่นคง ให้เป็นกองทุนความมั่นคง ให้แก่ตนเองและครอบครัวจนใน ที่สุด คำว่า “บ้านาญชาวนา” ก็สามารถให้คำตอบในการสร้างกองทุนความมั่งคั่ง เพื่อเป็น หลักประกันชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืนแก่คนเหล่านี้ได้ดังนั้น บ้านาญชาวนาจึงเป็นการจัดการความรู้ ในชุมชนที่ได้มาจากการแสวงหาความรู้ใหม่ การนำความรู้เดิมมาผสมผสาน เพื่อสร้างให้เกิด ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่ามหาศาล”

“บ้านาญชาวนา” เกิดจากการร่วมคิดของ นายบุญฤทธิ์ ทำมิด และนางสายทอง พันธูร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่คิดจะให้การบริหารจัดการกลุ่มเป็นไปอย่างสะดวก และเป็นรูปธรรมมากขึ้น ง่ายในการติดต่อสื่อสารและเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่อขยายผลหากโครงการบรรลุตาม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ช่วยกันวิเคราะห์ พิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ของกิจกรรมที่ทำ ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรม ชื่อที่ตั้งต้องสอดคล้องกับกิจกรรม ฟังแล้วมีความรู้สึกว่าเป็น ความหวัง ไพเราะ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนใคร คำว่า “บ้านาญชาวนา” จึงน่าจะเหมาะสม ที่สุด แล้วนำเสนอที่ประชุม แฉ่งให้ทราบ และขอความคิดเห็น ทุกคนเห็นด้วย คำว่า “บ้านาญ ชาวนา” จึงเป็นชื่อกลุ่มกิจกรรมการสร้างหลักประกันชีวิตที่มั่นคงของชุมชนหนองบัวเปาะมาจนถึง ปัจจุบัน

หลักการของกลุ่มคือ เชื่อว่าดิน ป่า นา น้ำ คือวิถีชีวิต เศรษฐกิจ พอเพียง คือการ พัฒนาที่ยั่งยืน หากดิน ป่า นา น้ำอุดมสมบูรณ์ ก็จะสามารถสร้างให้คนให้มียูมีกิน มีหลักประกัน ชีวิตที่มั่นคง แบ่งระบบเกษตรออกเป็น ๒ คือ (๑) เกษตรผสมผสาน คือ ผสมผสานพืชผัก ไม้ผล ไม้ ใช้น้ำสอย ไม้เศรษฐกิจ ไม้ป่า ไม้สมุนไพร สัตว์รวมกันเป็นร้อยชนิด (๒) เกษตรกรรมยั่งยืน คือ การกินชีวิตให้กับธรรมชาติ กินชีวิตให้แก่แผ่นดิน ให้แม่ธรณีที่จะกลับมาเลี้ยงดูผู้คน ให้กินอิม นอนอุ่น อยู่ดีมีสุข อีกนัยหนึ่ง เกษตรกรรมยั่งยืน คือพื้นที่บ้านเกษตรคุณธรรม ที่ผู้คนช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนข้าวของเครื่องใช้ลดการใช้เงินตรา

กิจกรรมหรือวิธีการทำงานคือ การออม และมีวิถีชีวิตที่อาศัยดิน ป่า นา น้ำ อย่างไรก็ตามในการทำงานจริงไม่มีวิธีการทำงานที่สำเร็จรูป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละบุคคลที่จะ บูรณาการ เชื่อมโยง วิธีการทำงานสามารถจำแนกตามลักษณะของพื้นที่ได้ ๕ รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ ๑ เป็นรูปแบบของคนที่มีพื้นที่ ที่สามารถจะทำกิจกรรมนี้โดยเฉพาะ จัดรูปแบบของการทำบ้านนาญชาวนาได้ใหม่เลย มีการขุดสระ ปลุกพืช ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวได้ตามความต้องการ

รูปแบบที่ ๒ มีพื้นที่เดิมอยู่แต่มีน้อย มีพื้นที่เดิม มีสระน้ำสำหรับปลุกผักสวนครัวไว้บริโภค ก็เริ่มจัดสรรเป็นหมวดหมู่ ใช้วิธีการปลุกแบบเกื้อกูล ปลุกไม้ยืนต้น ไม้ผล ผสมผสานกับพืชล้มลุก หรือพืชระยะสั้น

รูปแบบที่ ๓ ไม่มีพื้นที่จัดสรรใหม่สำหรับคนที่ต้องการทำ แต่ไม่มีที่ ๆ สามารถทำการปลุกได้ เป็นบ้านนาญที่ไม่ได้มีความหลากหลาย ซับซ้อน และให้อะไรมาก แต่ก็ขอให้มีบ้านนาญกับเขาบ้าง เป็นการปลุกไม้ผลไม้ยืนต้นตามคันนา

รูปแบบที่ ๔ มีป่าเดิม สํารวจของเดิมและสิ่งที่ต้องการเพิ่ม เพิ่มเรื่องออมน้ำ ปลุกเสริมในพื้นที่ว่างหรือพอใช้วิธีการปลุกแบบเกื้อกูล

รูปแบบที่ ๕ ผสมผสานตามสถานการณ์ เป็นรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ประมง เน้นเรื่องการอมน้ำเพื่อการสร้างอาชีพรายได้จากการเลี้ยงสัตว์น้ำ และพืชระยะสั้น ระยะปานกลาง ผสมผสานการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เช่น เป็ด ปลาบู่ นี่ก็รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบางคนอาจมีหลายรูปแบบแต่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ที่สำคัญก็คือการจัดการเรื่องออม ดิน ป่า นา น้ำ ภายได้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับคนที่ไม่มีที่ว่างพอ บางคนที่มีที่นามากก็แบ่ง สำหรับบ้านนาญชาวนา ๓-๕ ไร่ โดยไร่หนึ่งจะต้องมีไม้ ๑๐๐ ต้น (ยืนต้น) ส่วนคนที่ไม่มีทั้งสองกรณีทีกล่าวนมา ก็ปลุกตามคันนา ระยะห่างกันประมาณ ๑ เมตร เน้นไม้โตเร็ว

วิธีการย้ายป่ามาไว้บ้านของกลุ่มบ้านนาญชาวนาถือคติว่า สะดวกกาย สบายใจ ใจเมื่อต้องการ เพราะที่ผ่านมา อยากกินแกงหน่อไม้ต้องไปเก็บใบย่านางที่ป่าสาธารณะ อยากดื่มปลาอร่อย ๆ ก็ต้องไปเก็บผักคัตที่ป่า ทำให้บางครั้งต้องทะเลาะกันเพราะหากคนไปเก็บยาก กลุ่มบ้านนาญชาวนาจึงพยายามสำรวจว่าใช้ผักป่าอะไรบ้าง ต้องการอะไรบ้าง แล้วก็หามาปลุกไว้ในรั้วบ้านของตนเอง

การดูแลรักษาช่วงระยะเริ่มแรกต้องเหนื่อยหน่อย เพราะต้องคอยดูแลรักษา สังเกตการณ์ เจริญเติบโต เพราะดินในที่เดียวกันก็มีความเหมาะสมกับพืชต่างกัน ที่ใกล้กันพืชชนิดเดียวกันยังเจริญเติบโตได้ไม่เท่ากันบ้านนาญชาวนาบอกว่า ถ้าเป็นอย่างนี้ ตอนแรกสันนิษฐานว่าขาดปุ๋ยไว้ก่อน พอใส่ปุ๋ยแล้วยังเหมือนเดิม วินิจฉัยต่อว่าเป็นเพราะพืช ก็เปลี่ยนพันธุ์พืช หากเปลี่ยนแล้วยังไม่หาย

ที่นี้คิดเปลี่ยนดินบ้าง นำเอาดินที่อุดมสมบูรณ์ (ชาวบ้านเรียกดินโพน ดินจอมปลวก) มาเปลี่ยน คือ บำนาญชานาจะเรียนรู้คู่ไปกับการปฏิบัติจริง ดูเหมือนทำเล่นแต่ก็ทำจริง<sup>๔</sup>

การดูแลความปลอดภัยจากศัตรู ก็ด้วยการใช้ยาตรามือสองข้าง (มือของเรา) ตาสองดวงคอยดูแล เพราะบำนาญชานาไม่ใช้สารเคมี แต่ส่วนมากไม่ค่อยมีแมลงมาทำลาย การดูแลป่าสำหรับบำนาญชานาจะลำบากก็จะเป็นปีสองปีแรก จากที่บำนาญชานาทำมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ ทำให้รู้ว่า พอเข้าปีที่ ๒ ต้นไม้เริ่มแข็งแรงทนแล้งได้บ้างแล้ว เพียงแต่คอยระวังพวกสัตว์เลื้อย หากพ่นปีนี้ไปได้แล้ว ปีที่ ๓ ก็จะสบายขึ้น<sup>๕</sup>

การหาพันธุ์พืชได้มาจากการเสนอขอตามหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการขยายพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้พันธุ์ไม้จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้ อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม และศูนย์เพาะชำกล้าไม้บรบือ ที่ต้องอาศัยหน่วยงานเนื่องจากทำปีแรกก็เพราะมีความต้องการพันธุ์ไม้จำนวน บางคนก็จะเพาะกล้าพันธุ์ไม้ไว้ เช่น มะม่วง ขนุน ยางนา แคน มะรุ้ม มะละกอ พริก มะเขือ อื่น ๆ<sup>๖</sup> นี่ก็รูปแบบ วิธีการทำบำนาญชานา ที่ไม่ต้องอาศัยเงินเป็นคำตอบ บำนาญชานา พยายาม ๆ ก็คือ การสร้างหลักประกันชีวิต เป็นรูปแบบที่ไม่ตายตัว อาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของการคิดเป็น ทำได้ของผู้ทำ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากการทำกิจกรรมอย่างอื่น เพราะรูปแบบของบำนาญชานาเป็นรูปแบบของแนวคิด บนฐานความเชื่อของผู้ทำ นำภูมิปัญญามาให้กลมกลืนกัน กับธรรมชาติของชานา และสิ่งแวดล้อม<sup>๗</sup>

กิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมอาชีพของกลุ่ม ได้แก่

- (๑) การปฏิบัติจริงในครอบครัว ชุมชน
- (๒) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในภายในองค์กรในกลุ่มสมาชิก โดยเวทีชาวบ้านในระดับแกนนำ และระดับสมาชิกเครือข่าย
  - (๓) การนำเสนอในเวที อบรณ สัมมนา ในหน่วยงานต่าง ๆ
  - (๔) การแลกเปลี่ยนในเวทีของการศึกษาดูงาน ทั้งในองค์กรและนอกสถานที่
  - (๕) เป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนในการนำเสนอในระดับเครือข่าย หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้ศูนย์เรียนรู้องค์การ
- (๖) มีเอกสารนำเสนอ
- (๗) การจัดทำการศึกษา วิจัยแบบชุมชนมีส่วนร่วมโดยทำร่วมกับโรงเรียน

<sup>๔</sup>สัมภาษณ์ นายทองสุข ศรีวัชร, กลุ่มบำนาญชานา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๕</sup>สัมภาษณ์ นายจันทา แก้วตา, กลุ่มบำนาญชานา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖</sup>สัมภาษณ์ นายบุตรดี ขางเครือ, กลุ่มบำนาญชานา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๗</sup>สัมภาษณ์ นายสำราญ โคตรไกรสร, กลุ่มบำนาญชานา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

ปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ภัยธรรมชาติผลในกิจกรรมต้องใช้เวลา ทำให้กระบวนการยอมรับยังไม่หลากหลายเป็นเรื่องของความเชื่อมั่นกัน,ยังขาดการประชาสัมพันธ์ เพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐ และเอกชน, ยังไม่มีการสร้างภาคีในการพัฒนา, มีข้อจำกัดในด้านทุนและเทคโนโลยีที่เหมาะสม, กระแสแห่งโลกาภิวัตน์, การส่งเสริมหรือนโยบายภาครัฐ

### ๓.๒.๒ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ

หลักในการปลูกพืชให้งามคือ หากเป็นต้นไม้ที่ใช้เมล็ดเพาะ ในการปลูกถัอร่องกันหลุมด้วยปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยคอกจะทำให้สามารถเจริญเติบโตได้เร็ว แต่หากพันธุ์ที่ซื้อมาและขยายพันธุ์ด้วยวิธี ทาบกิ่ง ตอน แล้วนั้นการรอนพื้นทำให้รากเน่าเร็ว จึงไม่ควรรอนกันหลุมก่อนปลูก ต้องให้สามารถตั้งตัวได้จึงค่อยใส่ปุ๋ยคอกให้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพืชทุกชนิดไม่สามารถขึ้นได้ในดินทุกประเภท ปัจจัยที่จะให้ต้นไม้เจริญเติบโตนั้นนอกจากจะให้น้ำใส่ปุ๋ยแล้ว อย่าลืมใส่ใจของคนปลูกลงไปด้วย คือการเอาใจใส่ดูแลเขา เพราะต้นไม้ก็มีความต้องการเหมือนกับคน รักเขามากเขาก็เจริญเติบโตมาก รักน้อย เขาก็โตน้อย ตามอัตราส่วนของการให้<sup>๕</sup> นอกจากการรอนกันหลุมในการปลูกแล้วนั้น ยังมีการปลูกพืชบางอย่างที่ใช้ระบบพื้งพาอาศัยกันในการปลูกเพื่อประหยัด เช่น ปลูก กลอย มันเครือ ไว้ตามต้นไม้ยืนต้น เพราะเขาสามารถพื้งพาอาศัยกันแบบไม่เบียดเบียนกันเลย อีลอก ดอกกระเจียว ก็ปลูกได้ร่วมเงาไม้ใหญ่ได้ ซึ่งเมื่อดูแลการทำบำนานูชวานาก็เป็นการเลียนแบบธรรมชาติ, เพื่อจะได้กินผักผลไม้ที่ปลอดภัยจากสารพิษ ต้องบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะหากดินอุดมสมบูรณ์แล้ว พืชพรรณต่าง ๆ ก็จะอุดมสมบูรณ์ด้วย<sup>๖</sup>

### ๓.๒.๓ กลุ่มโรงปุ๋ย

กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดบ้านหนองบัวแปะ ตั้งอยู่ที่ บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๑ ตำบลขามเรียง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม มีประวัติความเป็นมาของกลุ่มดังนี้ เมื่อวันที่ ๕- ๕ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๕๔๓ มีตัวแทนชุมชนจำนวน ๔ ครอบครัว ซึ่งได้แก่ ครอบครัวนายบุญตา บุตรโคตร ครอบครัวนายบัวพันธ์ วงษ์ศรียะ ครอบครัวนายอภัย เขาระกำ และครอบครัวนางสายทอง พันธุวร เป็นตัวแทนชุมชนเข้ารับการอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ จากองค์กรแพลนประเทศไทย ที่โรงเรียนจตุคามประชาสรรค์ และได้นำปุ๋ยที่ได้จากการอบรมไปใช้ในการปลูกผัก แปลงนาข้าว ทำให้เห็นความเจริญเติบโตและความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นชาวบ้านที่ได้รับทราบข่าวจึงให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก และเมื่อ เดือนมีนาคม พ. ศ. ๒๕๔๔ นางสายทอง พันธุวร และนางสมบัติ กาสี ผู้ประสานงานและประสานโครงการได้ทำการชักชวน

<sup>๕</sup>สัมภาษณ์ นายบุญฤทธิ์ ทำมีด, สมาชิกบ้านานูชวานา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๖</sup>สัมภาษณ์ นางม้วย ขางเครือ, กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

สมาชิกผู้สนใจ และระดมทุนเข้าร่วมทำปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใช้ภายในครัวเรือน มีผู้สนใจเข้าร่วมจำนวน ๑๔ ครอบครัว โดยทำกันบนถนนกลางหมู่บ้านด้วยเหตุนี้ถือเป็นการจุดประกายของชาวบ้านในการก่อตั้งกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ทำให้องค์กรแพลนมองเห็นศักยภาพชุมชนในเรื่องบุคลากรและแหล่งเงินทุน เนื่องจากเรามีสถาบันการเงินชุมชนในขณะนั้น ผู้ประสานงานแพลนจึงแนะนำให้คณะกรรมการแพลนหมู่บ้าน เขียนโครงการขอเครื่องจักรอัดเม็ดปุ๋ย ซึ่งแพลนสามารถสนับสนุนได้เฉพาะเครื่องจักรเท่านั้น

ต่อมา ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ โครงการของหมู่บ้านหนองบัวแปะได้รับการอนุมัติให้ชุมชนจัดหาสถานที่ก่อสร้างอาคาร หาวีศุ อุปกรณ์ ระดมทุนสมาชิกเพื่อก่อตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ, วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ชุมชนได้ทำการประชุมโดยโดยการนำของอาจารย์สหราช สระแก้ว ผู้เชี่ยวชาญที่แพลนให้มาช่วยส่งเสริมชุมชน มีการเลือกเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน แจกกฎระเบียบ แนวทางในการบริหารจัดการ ในเดือนกุมภาพันธ์ของปีเดียวกันนี้ทางคณะกรรมการได้เปิดรับสมัครกลุ่ม ได้สมาชิกเริ่มแรก ๖๕ ราย ๒ กลุ่ม มีเงินลงทุนรวม ๕๘,๗๐๐ บาท ต่อมา ในเดือนเมษายนของปีเดียวกันนี้คณะกรรมการจึงมีมติจัดซื้อเครื่องจักรเอง ได้นำสมาชิกและคณะกรรมการบางส่วนไปศึกษาดูงานการอัดเม็ดปุ๋ย เครื่องจักรการก่อสร้างโรงเรียน ที่บ้านหัวช้าง บ้านเขาวง จังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากนี้ยังได้ไปดูเครื่องจักรที่จังหวัดกาฬสินธุ์ และทำการสั่งจองเครื่องอัดเม็ดยาวแบบเครื่องบดเนื้อ ๑ เครื่อง พร้อมเครื่องผสม ๑ เครื่อง ในราคา ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท) อาคารของกลุ่มบ้านนาญชานาได้สร้างเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นี้ และได้เริ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

กลุ่มโรงปุ๋ยมีอุดมการณ์คือการเรียนรู้ร่วมกันในการบริหารจัดการชุมชนเพื่อแก้ปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาสภาพลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร และเพื่อพึ่งตนเองในด้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านปัจจัยการผลิต, ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์, สร้างงาน/สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกชุมชน, อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสืบสานภูมิปัญญาไทย, สร้างเสริมคุณภาพชีวิตตามวิถีเกษตรกรรม, ให้ชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีม รู้จักการเสียสละ การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สู่ชุมชนเข้มแข็ง, เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน กลุ่มประสบการณ์และผู้สนใจทั่วไป

ขั้นตอนในการทำปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ดังนี้

(๑) ตีบด นำมูลสัตว์มาเข้าเครื่องตีบดให้ละเอียด ครั้งที่ ๑ ใช้แรงงาน จำนวน ๖ คน ที่สำคัญมูลสัตว์ที่นำมาบดต้องแห้ง

(๒) เครื่องคัดแยก นำมูลสัตว์ที่บดแล้วมาทำการคัดแยก เพื่อคัดแยกเอาเศษวัสดุที่ไม่ต้องการและไม่ปลอดภัยสำหรับเครื่องอัดเม็ดออก เช่น ตะปู เศษไม้ พลาสติก ก้อนหิน เศษ



แก้ว... แกลบคำก็นำมาผ่านกระบวนการคัดแยกเหมือนกัน เนื่องจากแกลบคำที่ซื้อมาจากโรงงาน อาจจะมีเศษวัสดุที่ไม่ต้องการปนมาด้วยใช้แรงงาน จำนวน ๕ คน

(๓) ผสม เป็นขั้นตอนที่นำวัตถุดิบที่เป็นส่วนประกอบของปุ๋ยชีวภาพมาผสมโดยใช้เครื่องผสม ตามอัตราส่วน ดังนี้

|                   |     |                       |
|-------------------|-----|-----------------------|
| มูลสัตว์ (จี้วัว) | ๕   | ถึง ( เบอร์ ๑๓ )      |
| แกลบคำ            | ๕   | ถึง ( เบอร์ ๑๔ )      |
| รำอ่อน            | ๑   | ถึง ( เบอร์ ๑๓ )      |
| น้ำหมักชีวภาพ     | ๑   | ลิตร                  |
| กากน้ำตาล         | ๑/๒ | ลิตร                  |
| น้ำเปล่า          | ๒๐  | ลิตร ( ประมาณ ๒ ถึง ) |

วิธีการทำให้น้ำวัตถุดิบที่เบาเข้าเครื่องผสมก่อนตามอัตราส่วน หรือทดสอบกันก็ได้ผสมน้ำเป็นขั้นตอนสุดท้ายความชื้นที่ต้องการประมาณ ๓๐ – ๔๐ % ให้ใช้วิธีการ กำดู คือ เมื่อกำมีลักษณะเป็นก้อนที่ไม่แน่นเวลาแบมือจะแยกออกจากกัน ( กำยะ )

(๔) หมัก นำปุ๋ยที่ผสมแล้วเทกับพื้นวางเป็นกองหนาประมาณ ๓๐ – ๕๐ เซนติเมตร ในโรงหมักที่ร่ม หรือถ้ามีพื้นที่จำกัด จะกองหนากว่านี้ก็ได้ แต่ต้องทำที่ระบายอากาศให้พลิกกองปุ๋ยทุกวันเพื่อเพิ่มช่องอากาศในการระบายความร้อน และเพิ่มช่องว่างเพื่อให้เชื้อจุลินทรีย์เดินได้สะดวก สังเกตกองปุ๋ยจะมีความร้อนเกิดขึ้น เนื่องจากจุลินทรีย์ทำงานซึ่งความร้อนจะช่วยฆ่าเชื้อโรคและวัชพืชได้ใช้เวลาประมาณ ๓ – ๕ วัน ปุ๋ยจะมีสีขาว หรือสีเทาของเข้ร่า เป็นเส้นใยสีขาวคล้ายกับเชื้อเห็ด คมคูมีกลิ่นหอม กลับกองปุ๋ยทุกวันจนครบ ๗ วัน กองปุ๋ยจะหมดความร้อน หรือพออุ่น แล้วเราก็จะได้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่มีคุณภาพพร้อมใช้ สามารถนำไปใช้ได้เลย เก็บในที่ร่มสามารถเก็บได้นาน ๑ ปี หรือต้องการอัดเม็ดก็นำเข้าเครื่องอัดเม็ดต่อไป

(๕) อัดเม็ด นำปุ๋ยชีวภาพที่ผ่านกระบวนการหมักในขั้นตอนที่ ๔ เข้าเครื่องอัดเม็ดกำลังผลิตของเครื่อง ๕ ตัน/วัน ใช้แรงงาน ๘ คนการคำนวณว่า อัดได้ครั้งละกี่กระสอบ (๕๐ กก./ กระสอบ ) ทางกลุ่มใช้วิธีนับรถเข็นดู เพราะหากบรรจุเต็มรถเข็น จะได้รถละประมาณ ๕๐ กก./ คัน

(๖) ผึ่งลม นำเม็ดปุ๋ยตากผึ่งลมในลานตากหากไม่มีลานตากในที่ร่มก็ไปตากกลางแจ้ง แต่ต้องไม่เกิน ๑ ชั่วโมงผึ่งให้เม็ดปุ๋ยแห้งพอหมาด

(๗) วิธีเก็บรักษา เก็บเม็ดปุ๋ยที่แห้งพอหมาด ๆ กองไว้ในที่ร่มจะกองสูงขนาดใดก็ได้ แต่จะต้องไม่มีการเคลื่อนย้ายไม่กระทำการใด ๆ กับกองปุ๋ยจนกว่าเม็ดปุ๋ยจะแห้งสนิท

(๘) บรรจุ/จำหน่าย เมื่อมีลูกค้าสั่งหรือจะนำส่งลูกค้าถึงบรรจุนขนาดบรรจุน ๕๐ กก./กระสอบการจำหน่าย ขายตรงที่โรงงาน ผ่านตัวแทนจำหน่ายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ทางกลุ่มติดต่อประสานไว้ขายผ่านหน่วยงานทั้งภาครัฐ/เอกชนชั้นตอนนี้ใช้แรงงาน ๕ คน เป็นอย่างน้อย<sup>๑๑</sup>

กลุ่มปุยชีวภาพอัดเม็ดของบ้านหนองบัวแปะ ดำเนินการมาแล้วเป็นเวลากว่าสิบปีแต่ยังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีของชาวบ้านและความเสียสละของคณะกรรมการของกลุ่ม ที่ยังคงศึกษาเรียนรู้และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง<sup>๑๒</sup>

### ๓.๒.๔ กลุ่มเครื่องจักสาน

กลุ่มนี้มีความเป็นมาโดยสังเขปดังนี้ นายบุญตา บุตรโคตร ได้เริ่มฝึกทำการจักสานมาตั้งแต่เด็ก ๆ จนชำนาญ แต่นายบุญตาไม่ได้ทำเป็นอาชีพ อาศัยเพียงเวลาว่างจากการทำไร่นาก็มานั่งจักสานฆ่าเวลา แต่ด้วยความที่มีฝีมือและจักสานสวยงามมากจึงมีคนมาสั่งทำมากจนทำไม่ทันก็เลยจัดตั้งเป็นกลุ่มกันขึ้น ซึ่งมานายบุญตาเป็นหัวหน้ากลุ่ม ส่วนใหญ่สิ่งที่ทำคือตะกร้าตามแต่ขนาดที่เหมาะสมจะนำไปใช้งาน ราคาถูกละ ๖๐ , ๘๐ และ ๑๐๐ บาท ตามขนาดของตะกร้า ในช่วงระยะเวลา ๓ – ๔ เดือนสามารถสร้างรายได้จากการจักสานถึง ๔,๐๐๐ – ๕,๐๐๐ บาท/คน

วิธีการทำตะกร้าจักสาน ดังนี้ ตัดไม้ไผ่ที่มีอายุ ๒ ปีขึ้นไป เพื่อความคงทนและแข็งแรงของไม้ไผ่ จักตอกไม้ไผ่ออกเป็นชิ้น ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ขนาด ดังนี้ (๑) ตอกยัง ใช้สำหรับฐานของตะกร้า จักตอกให้กว้างประมาณ ๐.๕ เซนติเมตร ยาว ๑ – ๑.๕ เมตร (๒) ตอกสาน ใช้สำหรับสานขึ้นรูปตะกร้า จักตอกให้เล็กกว่าตอกยัง ยาวประมาณ ๓ เมตร ขั้นตอนต่อไปคือนำจักตอกที่ได้มาเหลาเสร็จแล้วนำจักตอกที่เหลาเรียบร้อยแล้วมาสาน อุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสาน ได้แก่ มีดจักตอก, ไม้ไผ่, ค้อนไม้ เคาะกลับในการจักสาน มีดังนี้

(๑) เคาะกลับในการเลือกส่วนต่าง ๆ ของไม้ไผ่ในการนำมาจักสาน การจักสานสามารถนำไม้ไผ่มาใช้ได้ทั้งลำ โดยเลือกจักตอกเอาเฉพาะส่วนผิว เพราะจะคงทน ผิดกับเนื้อไม้ที่อยู่ข้างในจะนิ่มกว่าอ่อนกว่าและไม่คงทน และส่วนต้นของลำไผ่จะนำมาทำตอกยัง เพราะมีความแข็งแรงคงทน ส่วนปลายของลำไผ่จะนำมาทำตอกสาน เพราะมีขนาดเล็กและอ่อน ง่ายต่อการสาน

(๒) เคาะกลับในการเก็บรักษาไม้ไผ่ที่จะนำมาจักสาน การจักสานต้องใช้ไม้ไผ่สด เพราะว่าไม้ไผ่ที่แห้งแล้วจะกรอบ หักง่าย ลำบากในการสาน แต่ครั้งจะไปตัดมาที่ละลำนั้นก็สิ้นเปลืองเวลาและกำลัง พ่อบุญตาจึงใช้หลักการง่าย เกี่ยวกับใบไม้ที่ทับถมกัน พ่อบุญตาจึงใช้

<sup>๑๑</sup>สัมภาษณ์ นางสาวทอง พันธุวร, กลุ่มโรงปุย, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๒</sup>ธีรพงษ์ โพธิ์ชัย, โครงการเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียงบ้านหนองบัวแปะ, (อัดสำเนา).

ใบไม้ที่ร่วงตามท้องไร่ท้องนามาคลุมไม้ไผ่ที่ตัดมาแล้วแต่ยังไม่ได้จักตอก เพื่อความชื้นให้ไม้ไผ่สดอยู่ตลอดเวลา

(๓) ขณะสาน ไม้ไผ่ที่แห้งจะลื่น ยากต่อการสาน พ่อบุญตาจึงใช้วิธีฉีบน้ำไปบนตอกเล็กน้อย เพื่อให้ตอกนั้นเปียกและฝืด ง่ายต่อการสาน และตอกก็ไม่ลื่นหลุดออกจากกัน ในขณะที่สาน

(๔) อุปกรณ์ที่สามารถช่วยให้งานสานนั้นสวยงามและคงทน คือ ค้อนไม้ เป็นไม้ ๒ ชิ้น ชิ้นหนึ่งมีลักษณะเป็นไม้ขนาดพอเหมาะมือ อีกชิ้นเป็นไม้ที่เหลาปลายให้เล็กกว่าด้าม ใช้ที่ตอกที่สานให้เข้าไปชิดกัน เนื่องจากแรงมือของคนสานไม่สามารถทำให้ตอกชิดกันได้เท่าที่ควร ข้อดีของอุปกรณ์ชิ้นนี้ก็คือ จะทำให้งานที่ได้นั้นมีความแข็งแรงคงทนมากขึ้น เพราะตอกที่สานชิดกัน<sup>๑๒</sup>

ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจักสานนั้นได้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยการเห็นบรรพบุรุษทำมาจนชินตา สามารถทำตามได้จนกลายมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่คู่กับหมู่บ้าน และสร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชน พ่อบุญตาเป็นอีกคนที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ด้วยภูมิปัญญาของคนรุ่นหลัง แม้ไม่ได้ทำเป็นอาชีพและไม่ได้สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ แต่สิ่งที่พ่อบุญตาทำอยู่นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสืบสานให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ ไม่สูญหายไปโดยไม่มีใครสืบทอด

### ๓.๒.๕ กลุ่มเลี้ยงหม่อน – ไหม

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ ห้ามผู้ชายทอผ้า เพราะจะทำให้ทำมาหากินไม่ขึ้น ออกไปล่าสัตว์ก็จะไม่ได้ ออกไปทำไร่ไถนาก็จะไม่งอกงาม เพราะโบราณเขาถือว่า งานทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง ถ้าผู้ชายมาทำมันจะผิดคตินี้ เป็นความเชื่อ ในปัจจุบันนี้หายไปตามกาลเวลา เพราะปัจจุบันผู้ชายทอผ้าได้สวยกว่าผู้หญิงอีก ห้ามผู้หญิงโดนกระสวยเคาะหัว เพราะ เชื่อว่าจะไม่มีคู่ ทำให้ผู้หญิงคนนั้นไม่มีสามี แต่ว่าแม่ทองศรีได้อธิบายไว้ว่าในด้านหลักความจริงพอจะอธิบายได้ว่า กระสวยมีลักษณะเป็นปลายแหลมทั้งสองด้าน หากเด็ก ๆ ไปโดนเข้าอาจจะเกิดอันตรายได้ จึงเป็นเรื่องเล่าตามความเชื่อในอดีต<sup>๑๓</sup>

หลักการหรือเทคนิคเกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ คือ ดัมดักแด้ให้ตัวดักแด้หลุดออกได้ง่ายด้วยเปลือกมะละกอ/ใบมะละกอดักแด้ที่ได้จากการสาวหลอก จะมีฝักบาง ๆ ฝู่มอยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เลี้ยงตัวไหมจะขายดักแด้ให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อในราคา กิโลกรัมละ ๖๐ บาท โดยต้องแกะฝักออก แต่ฝักมีความเหนียวมาก ชาวบ้านจึงใช้วิธีดัมแล้วใส่เปลือกมะละกอลงไปหรือใบมะละกอเพื่อให้ยางที่มีในมะละกอไปช่วยให้ฝักหลุดง่ายขึ้น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน, เนื่องจาก

<sup>๑๒</sup> สัมภาษณ์ พ่อบุญตา บุตรโคตร, กลุ่มเครื่องจักสาน, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๓</sup> สัมภาษณ์ นางสาว บุตรโคตร, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

ศัตรูของตัวหนอนไหม นั่นคือ แมลงวันทอง ชาวบ้านจึงใช้มุ้งคลุมไว้ เพื่อไม่ให้แมลงวันทองเข้าไปในพื้นที่เลี้ยงไหม เพราะถ้าแมลงวันทองเข้าไป มันจะวางไข่ในหนอนไหมจะทำให้หนอนไหมตาย<sup>๔๔</sup> อุปกรณ์เลี้ยงตัวไหม ประกอบด้วย

(๑) ดั่ง ทำจากไม้ไผ่แก่ มีความแข็งแรง และเอาดั่งไปแช่น้ำ ๑-๒ วัน เพื่อให้ไหมอดเจาะกินไม้ไผ่

(๒) แถ่ม่อน มีลักษณะเป็นชั้นวางจาน มีประมาณ ๖-๑๐ ชั้น แล้วแต่ความเหมาะสม ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้คูณ ไม้ไผ่ ที่มีความคงทนต่อการวางดั่ง

(๓) มุ้งเขียว ทำเป็นห้องล้อมด้วยมุ้งเขียว ป้องกันศัตรูของตัวไหม เช่น แมงโด้ (มีลักษณะคล้ายแมลงวัน แต่มีขนาดใหญ่กว่า) ถ้าแมงโด้เข้าไปจะวางไข่ในตัวไหม จะสังเกตว่าตัวม่อนจะมีลักษณะเป็นตัวสีแดง มีจุดดำ ๆ เล็ก ๆ บนตัวม่อน และหลังจากนั้นตัวหนอนไหมก็จะตาย และจะเกิดตัวหนอนในตัวหนอนไหม

(๔) จ่อ ที่จากไม้ไผ่มีทรงกลม ขนาดใหญ่มีลักษณะคล้ายกระดิ่ง แตกต่างกันตรงที่จ่อมีไส้เพื่อที่ตัวไหมจะได้ชักใยโดยไม่พันกัน

อาหารของหนอนไหม ได้แก่ ใบหม่อน เพราะตัวหนอนไหม และใบหม่อนเป็นของคู่กัน (ถ้าเป็นอย่างอื่นเลี้ยงตัวหนอนไหมจะไม่ชักใย) การปลูกต้นหม่อนมีวิธีและขั้นตอนดังนี้คือ ๑. ไถพรวนดิน ๒. ปลูกด้วยการปักชำ ประมาณ ๒-๓ ต้น ต่อหลุม ระยะห่างประมาณ ๑ เมตร ต่อ ๑ หลุม ต้องดูแลต้นหม่อนเป็นระยะ ๆ ด้วยการใส่ปุ๋ย เช่น ปุ๋ยคอก และเก็บเศษหญ้าออกจากต้นหม่อนใช้เวลาประมาณครึ่งปี ถึงจะเก็บผลผลิตเพื่อนำมาเลี้ยงตัวหม่อนได้

ในอดีต ชาวบ้านเลี้ยงม่อน-ไหม ตามธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันได้มีวิธีคิดค้นใหม่ ๆ ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านคือการใส่ปูนขาว, เครื่องดื่มแรงเยอะ หรือ เอ็ม-๑๕๐ ใช้ใส่ในขณะที่ให้อาหารตัวหนอนไหม เพื่อที่จะให้ตัวหนอนไหมเจริญเติบโตเร็วขึ้น

การสาวตัวไหม (การสาวหลอก) มีอุปกรณ์คือ

(๑) พวงสาว เป็นม้อดัมตัวดักแด้ เพื่อให้ได้เส้นไหม

(๒) ไม้คอนอ๊ก เป็นอุปกรณ์ในการหมุนไม้คอนอ๊ก มาพันกันที่อ๊ก อ๊กมีลักษณะเป็นวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เซนติเมตร มีความยาวประมาณ ๐.๕ เมตร

(๓) ไม้ก๊ีบ เป็นไม้ที่ใช้ไว้กันตัวดักแด้ไม่ให้ขึ้นมาจากม้อดัมพวงสาว

วิธีการสาวตัวไหม (สาวหลอก) คือ หลังจากที่ได้ตัวหนอนไหมกลายเป็นตัวดักแด้แล้วก็ถึงเวลาสาวหลอก มีวิธีการดังนี้

<sup>๔๔</sup> สัมภาษณ์ นางสาว ทำมิด, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

๑) นำตัวไหมที่ได้นำไปดัดในหม้อต้มพวงสาวจากนั้นเราก็จะได้ไหมที่มาจากตัวไหมที่อยู่ในหม้อต้มที่เป็นเส้นไหมเล็ก ๆ

๒) เส้นไหมที่ได้เป็นไหมดิบและมีขั้นตอนในการมัดเราจะเอาไหมขนาดไหนโดยการพันเส้นไหม ๗-๑๐ รอบ แล้วว่าผู้ใช้งานต้องการ ยิ่งพันมากเส้นไหมจะมีขนาดเล็ก แต่หมู่บ้านหนองบัวแปะพันไหม ๑๐ รอบ

๓) เส้นไหมที่อยู่ด้านนอกสุดของตัวดักแด้จะเรียกว่าไหมลับไหมชั้นนอกเส้นไหมที่ได้จะมีขนาดใหญ่ หลังจากที่ได้พันไหมแล้ว ก็ทำการหมุนไม้คอนอีกไหมก็จะม้วนไปรวมที่ไม้คอนอีกหมุนไปเรื่อย ๆ แล้วคอยดูตัวไหมที่อยู่ในหม้อพวงสาวพยายามดูและคัดตัวไหมออกแล้วใส่ตัวไหมเข้าไปไหมดักแด้ใส่ไหมและต้องตรวจดูด้วยว่าเรียบหรือเปล่า มีสิ่งของที่แปลก ๆ คัดออกมาหรือไม่ทำแบบเดิมต่อไปเรื่อย ๆ จนไหมชั้นนอกหมด

๔) พอถึงไหมชั้นในจะมีลักษณะนุ่มกว่าไหมชั้นนอก ไหมชั้นในมีชื่อว่า ไหมน้อย วิธีการทำขั้นตอนเหมือนกับการทำไหมชั้นนอกทุกประการ แตกต่างกันตรงที่ขั้นตอนการคัดเลือกไหมออกโดยใช้การดักออกโดยช้อนและดูลักษณะตัวไหมที่ไม่มีไหมคมอยู่แล้ว มันจะเป็นตัวใส ๆ มีสิ่งบาง ๆ ใสคมอยู่อันนี้ละที่เราจำเป็นต้องดักออกแล้วใส่ดักแด้ตัวไหมเข้าไปทำแบบนี้ไปจนเสร็จขั้นตอน

๕) จะได้ไหม ๒ ชนิด คือ ไหมชั้นนอก (ไหมลับ) ไหมชั้นใน (ไหมน้อย) หรือ เรียกรวมกันว่า ไหมดิบ ไหมดิบสามารถ ขายได้ในราคาแพง ประมาณ ๕๐๐ บาท / ๑ กิโลกรัม แต่ถ้านำไปดัด หรือ ฟอก ราคาจะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ๑,๔๐๐ บาท / ๑ กิโลกรัม

วิธีการแปรรูปไหม/ขั้นตอนการย้อมสี มีดังนี้

๑) เมื่อเราได้ไหมดิบมาแล้ว ต่อไปเป็นขั้นตอนการ เล้ง เป็นขั้นตอนการจัดระเบียบไหมให้อยู่ในรูปที่มัดหมีได้ทำให้เส้นไหมมีความยืดหยุ่น

๒) เมื่อทำการเล้งแล้วมัดหมีเรียบร้อยแล้วก็ทำการดั่งหรือฟอก เพื่อทำให้เส้นไหมเป็นสีขาวแล้วก็นึ่ง ขั้นตอนการทาก็นำไหมดิบไปดัดใส่ดั่งหรือฟาง (แต่สามารถทำเองได้ โดยการใช้กากมะพร้าว, ต้นตะขมหนาม, ถ่านกล้าย นํามาผสมกัน) แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่ทำกันแล้วแต่จะทำการซื้อจากพ่อค้าคนกลาง โดยราคาขวดละ ๕ บาท โดยปริมาณในการใช้ คือ ๓ ช้อนโต๊ะ ต่อ ๑ ชีด

๓) หลังจากที่เราได้นำไหมดิบไปดั่งแล้วจะได้เป็นไหม จากนั้นก็นำไหมมาทำการแก่งไหมโดยใช้ หลา ๑ โบก แต่ในหมู่บ้านหนองบัวแปะ มีอุปกรณ์ที่ ที่อื่นไม่มี คือ หลา ๓ โบก ปั่นให้เป็นหลอดไหม

๔) ถ้าต้องการซ่อมสีใหม่ให้ทำการเล้งใหม่แล้วมัดหมี่ จากนั้นถึงยอมได้ น้ำยาซ่อมผ้าในปัจจุบันชาวบ้านจะหาซื้อจากพ่อค้าคนกลางแต่ในอดีตชาวบ้านจะใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ คือ สีแดงได้จากตัว คลั่ง เป็นสัตว์ปีกสีแดง (ในปัจจุบันหาได้ยาก) สีเหลืองได้จากขมิ้น จากนั้นถึงทำการแก่งเพื่อนำไปทออีกที<sup>๑๕</sup>

อุปกรณ์ในการทอและมัดหมี่ ประกอบด้วย

(๑) กี่ คือ เครื่องทอผ้าไหมแปะชาวบ้านที่ชาวบ้านจะทำเองเกือบทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ทำขึ้นขายแต่จะทำขึ้นเพื่อการทอในครัวเรือนของตนเอง อุปกรณ์ในกี่มี ไม้หาบหูก ไม้ดำเนิน ไม้เหยียบหูก ไม้เป็นนั่ง และ ฟืม...

(๒) โสงหมี่ คือ เป็นสิ่งที่ทำด้วยเหล็กเป็นตัวกลิ้งไหมและเป็นเครื่องที่ใช้ในการจัดรูปแบบก่อนที่จะนำไปเข้าหลอด

(๓) หลักเหยียบ คือ เครื่องที่ทำด้วยไม้มีขนาดใหญ่เท่าเตียงนอนไว้ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นตัวนับจำนวนเส้นไหม ซึ่งขั้นตอนในการนับไหม ได้แก่ ไหม ๑ ความ มี ๔ เส้น ไหม ๑ หลบ มี ๑๐ ความ ไหม ๑ หุบ มี ๔๒ หลบ

(๔) กระสวย เป็นสิ่งที่ไว้ในกรทอ มีลักษณะเป็นแท่งยาวแต่มีปลายแหลมทั้ง ๒ ข้าง

ขั้นตอนการทอและการมัดหมี่ มีดังนี้

(๑) เบื้องต้น เราต้องทำการนับไหม ที่เราจำเป็นต้องใช้ความยาวโดยประมาณของไหม ๑ ผืน ยาว ๑.๘๕ เมตร เราต้องให้หลักเหยียบนี้ับ จำนวนไหมที่ต้องใช้

(๒) เมื่อเราได้เส้นไหมแล้ว เราต้องนำไหมที่ได้มาเล้งแล้วนำไหมที่ได้ไปซ่อมสี แล้วนำไหมที่ได้มาโสมหมี่เพื่อทำการมัดด้วยเชือกฟาง

(๓) เรานำไหมที่ได้มามัดด้วยเชือกฟางแล้วจึงนำไหมที่ได้นำไปซ่อมสีอีกครั้งแล้วนำมาขึ้นโสมหมี่เพื่อจัดรูปแบบอีกครั้ง

(๔) เมื่อเสร็จแล้วนำไหมที่ได้ไปกวักแล้วนำไหมที่ได้ไปเข้าหลอดหรือนำไหมไปแกว่งไหมเพื่อทำให้เป็นหลอดจากนั้นก็ทำการทอ โดยใช้ กี่ ที่เป็นเครื่องทอ วิธีการทอผ้าไหมขั้นแรกจะยากนิดหน่อยในการเริ่มต้น เราต้องวางนับเส้นไหม บนกี่ โดยนับเส้นไหมที่ละ ๑ หลบ แล้วแต่ความยาวที่เราจะทำการทอ เราจะทำการเหยียบไม้เหยียบหูกข้างขวาแล้วสอดกระสวยจากข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่งแล้วดึงฟืมแล้วก็เหยียบไม้เหยียบหูกข้างซ้ายแล้วก็สอดกระสวยจากข้าง

<sup>๑๕</sup>สัมภาษณ์ นางสาว ทำมิด, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

เดิมแล้วก็ตีพิมพ์ ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ แล้วแต่ความยาวที่กำหนดไว้ แต่ผ้า ๑ ผืน จะมีความยาวประมาณ ๑.๘๕ เมตร<sup>๑๖</sup>

วิถีชีวิตของกลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะทำให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมและสร้างความรู้โดยการผสมผสานความรู้ใหม่เข้ากับความรู้ดั้งเดิม เป็นการบริหารจัดการมีการวางแผน ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ มีเป้าหมายเดียวกัน มีคุณค่าด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นการสังเคราะห์ความรู้ ก่อให้เกิดปัญญาคุณค่าทางแนวคิด โดยถือคติว่า “รายรวยไม่สำคัญเท่ารายเหลือ” เป็นการพึ่งตนเองและการเกื้อกูลกันของธรรมชาติกับมนุษย์<sup>๑๗</sup> ตามที่กล่าวมานี้เป็นการได้ประยุกต์ใช้หลักนาถกรรมธรรมหรือที่เรียกว่าหลักการพึ่งตนเอง รวมทั้งหลักสันโดษ รู้จักประมาณในการบริโภค

โดยสรุป องค์ความรู้ด้านการปฏิบัติ การจัดทำ และการผลิต เพื่อทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ คือ มีกิน มีใช้ มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี จะเห็นได้ว่าทั้งเป็นการได้พัฒนาคนให้มีเสรีภาพในการคิด เพราะทุกอย่างเป็นปัจจัยที่เกื้อประโยชน์ต่อกัน มีความสัมพันธ์กัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม<sup>๑๘</sup>

ผลจากการของกลุ่มเกษตรกรคือ ผู้ปฏิบัติจริงได้มีกินมีใช้ มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง เป็นเศรษฐกิจความสุข มีความสามารถในการทำได้ คิดเป็น มีจรรยาบรรณ รู้จักแบ่งปัน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ เกิดสังคมเอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน สังคมแบ่งปันความรู้ เกิดการเรียนรู้ เกิดเป็นองค์ความรู้ สามารถถ่ายทอดได้ เป็นการได้สร้างมรดกโลก ในการบรรเทาภาวะโลกร้อน ได้พึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ชุมชนได้พึ่งพาตนเอง และเกิดศูนย์การเรียนรู้องค์การในชุมชน

### ๓.๓ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้

จากการศึกษาวิจัยการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธของชาวบ้านหนองบัวแปะ พบว่า กลุ่มเกษตรกรได้นำหลักสัมมาอาชีวะ หลักทวิภูษัมมิกัตถะ ๔, นาถกรรมธรรม ๑๐, สังคหวัตถุ ๔, การละเว้นอกติ ๔, มัตตัญญูตา, โภควิภาค ๔ มาประยุกต์ใช้ในการทำงานของตน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

<sup>๑๖</sup> สัมภาษณ์ นางบุญศรี พลบุญ, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๗</sup> สัมภาษณ์ นายบุตรดี ขางเครือ, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๘</sup> สัมภาษณ์ นายจันทา แก้วตา, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

เมื่อกลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะได้นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แล้ว สิ่งที่สามารถเชื่อได้ว่าการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ได้ผลจริง ได้แก่ การสังเกตเห็นพฤติกรรมและการกระทำของชาวบ้านเปลี่ยนไป นั่นคือชาวบ้านกลุ่มต่างๆ มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานของตน เอาใจใส่จริงจัง เห็นความกระตือรือร้น ซึ่งนางสาว บุตร โคตร ให้คำยืนยันว่า หลังจากที่ดินตนเองไปศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ก่อนจะเฉยๆ คือคิดว่าฟังธรรมแล้วก็คิดว่าได้บุญกุศลเท่านั้นก็พอ แต่ทุกวันนี้ได้นำหลักธรรมมาใช้กับหน้าที่การงาน จึงทำให้มีความสุขมาก มั่นขยัน ไม่เหน็ดเหนื่อยเหมือนแต่ก่อน ที่สำคัญคือเมื่อขยันทำงานก็มีเงินใช้แล้วก็เก็บหอมรอมริบเงินที่หามาได้นั้นตามเท่าที่หามาได้ ไม่ต้องลำบากเรื่องเงินเหมือนเดิม อีกสิ่งหนึ่งคือความเป็นมิตรสหายของคนในกลุ่มเกษตรกรที่ถือว่ามีส่วนช่วยให้ประสบความสำเร็จได้มาก ทุกวันนี้ไม่เหมือนก่อนที่ต่างคนต่างทำอะไรไม่ค่อยสนใจกันมากเท่าไร สิ่งสำคัญอีกข้อหนึ่งคือสมาชิกกลุ่มล้วนมีแนวความคิดในการดำรงชีพเป็นอย่างเดียวกัน ทำงานด้วยความเข้าใจกัน จึงได้ชื่อว่าได้กัลยาณมิตร<sup>๙๙</sup> เมื่อเรามีรายได้ตามสมควรกับการงานที่ทำมันช่วยให้เราสบายอกสบายใจ ในความหมายก็คือมีความสุขตามอัธยาศัยแบบชาวบ้านนี้แหละ หากจะนำหลักการของในหลวงมาเทียบคงเรียกว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงอะไรอย่างนั้น ซึ่งตรงกับการใช้ชีวิตอย่างพอดีตามหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธ<sup>๑๐๐</sup>

ส่วนนอกเหนือจากนี้กลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะยังมีการการประยุกต์ใช้นาคกรณธรรม ๑๐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพึ่งพาตนเอง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการแสดงออกเกี่ยวกับ<sup>๑๐๑</sup> (๑) การประพฤติดีงาม มีการรักษากฎระเบียบทั้งในส่วนที่บ้านเมืองและระเบียบการทำงานของกลุ่มอาชีพ (๒) ได้รับการศึกษาอบรมในอาชีพของตนจากวิทยาที่มีความรู้ ทำให้มีความรู้ในงานของตน (๓) ได้คบคนดี มีผู้แนะนำสั่งสอนดี รวมทั้งมีที่ปรึกษาอาชีพดี (๔) เป็นผู้ว่าง่ายไม่ร้อนหรือหัวแข็ง ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น (๕) เอาใจใส่ชวนช่วยเหลือนงานของหมู่คณะ (๖) เป็นผู้ใฝ่รู้ได้ปรียาสันทนาเพื่อความก้าวหน้าในงานของตนอยู่เสมอ (๗) ขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและไม่ทอดทิ้งงานของตน (๘) มีความสุขความพอใจในสิ่งที่ตนหามาได้นั้น (๙) มีสติดำรงชีพด้วยความไม่ประมาท (๑๐) รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจการดำเนินชีวิตหรือการทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง จนทำให้ชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีความสุขจนถึงทุกวันนี้

<sup>๙๙</sup> สัมภาษณ์ พ่อบุญตา บุตร โคตร, กลุ่มเครื่องจักสาน, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๐๐</sup> สัมภาษณ์ นางสาว บุตร โคตร, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๑๐๑</sup> สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ โพธิ์ชัย, ผู้ดำเนินการโครงการเรียนรู้คุณธรรมนำชีวิตพอเพียงบ้านหนองบัวแปะ, วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕.



สิ่งสำคัญอีกหลักธรรมหนึ่งที่ดูเหมือนจะเป็นหลักธรรมพื้นๆ หรือธรรมดา แต่มีความสำคัญต่อชาวบ้านมาก นั่นคือหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ชาวบ้านมีการแบ่งปัน เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และประพฤติดนุสนธิ์อันสมควร บอกรับเมื่อไร เชิญชวนเมื่อไร ชาวบ้านจะไม่ปฏิเสธจะออกไปช่วยงานเสมอ จึงสามารถผูกมัดใจเพื่อนบ้านไว้ได้ ไม่ทำให้บาดหมาง ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ทำงานด้วยความสมัครสมานสามัคคี เงินที่หาได้จากอาชีพก็จะเก็บไว้ใช้สอยส่วนตัว คือการซื้ออาหาร สร้างที่อยู่อาศัย ซื้อสิ่งใช้สอยต่างหรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน<sup>๒๒</sup> ความจริงที่กล่าวมาชาวบ้านมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่างๆ ยืนยันและยอมรับว่าเป็นจริงตามนั้นทุกประการ

นอกจากนี้แล้วยังมีสิ่งสำคัญที่สุดคือการดำรงชีวิตตามหลักสันโดษและหลักมัตตัญญูตา คืออาชีพของกลุ่มก็มีลักษณะความรู้จักประมาณอยู่แล้ว เพราะเป็นการสร้างงานด้วยวัตถุดิบตามธรรมชาติและทำด้วยความสามารถของตนเอง ดังนั้น จึงไม่ทำให้ให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก เกษตรกรมีความพอใจกับสิ่งที่เป็นอย่างนี้ ไม่มีความทะเยอทะยานจนทำให้ชีวิตก้าวพลาดไปหลงกระแสนิยมหรือทุนนิยม หรือแม้ว่าจะกระทำตามหมู่บ้านอื่นที่มีพฤติกรรมในลักษณะเป็นกระแสนิยม แต่มีสติและรู้เท่าทันก็สามารถยับยั้งชั่งใจได้ สุดท้ายก็กลับมาสู่วิถีเดิมของตนเอง<sup>๒๓</sup> คำพูดและข้อความที่กล่าวมาข้างต้นจึงยืนยันได้ว่า กลุ่มเกษตรกรชาวบ้านหนองบัวแปะได้นำหลักพุทธธรรมต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงประสบความสำเร็จตามรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

### ๓.๔ อุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ พบว่า กลุ่มเกษตรกรแม้จะมีความขยันหมั่นเพียร แต่ก็เก็บหอมรอมริบได้ยากพอสมควรเหมือนกัน เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปคือเป็นไปตามกระแสวัตถุนิยมมากขึ้น ค่าครองชีพที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น อาชีพของกลุ่มเกษตรกรจึงมีลักษณะเพื่อความไม่ขาดแคลน บางครั้งก็ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของครอบครัวเหมือนกัน หากสามารถขยายกลุ่มผู้บริโภคหรือตลาดได้มากกว่านี้ งานจะประสบความสำเร็จมากกว่านี้<sup>๒๔</sup> ปัจจุบันคนส่วนมากก็ยังนิยมซื้อปุ๋ยเคมีอยู่ เพราะมีความสะดวก

<sup>๒๒</sup> สัมภาษณ์ นายบุตรดี ขางเครือ, ผู้นำชาวบ้านหนองบัวแปะ, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๓</sup> สัมภาษณ์ นางราตรี โคตรไกรสร, กลุ่มปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๔</sup> สัมภาษณ์ นางทองมา อัมมาเทา, กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

ไม่ได้เข้าใจหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธแต่ประการใด หรืออาจจะเข้าใจแต่ไม่ทำตามเอง แม้ผ้าไหมก็เป็นที่ยิยมในกลุ่มของผู้มีเงิน เพราะราคาก่อนข้างสูง<sup>๒๕</sup>

กลุ่มเลี้ยงหม่อน-ไหม เป็นอาชีพที่ขัดกับศีลข้อ ๑ เพราะเป็นการฆ่าสัตว์ ลำพังการทำงานของกลุ่มเกษตรกรไม่ได้กังวลอะไรมาก เพราะทำกันมานานจนชินแล้ว ไม่ได้คิดกลัวเกรงว่าเป็นการฆ่าสัตว์ เพราะหากเป็นอย่างนั้นก็ไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้ แต่เมื่อนำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปอธิบาย ก็จัดว่าขัดต่อหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา<sup>๒๖</sup>

เพราะฉะนั้น จึงสรุปความได้ว่า หลักพุทธธรรมที่กลุ่มเกษตรกรนำมาประยุกต์ใช้มากที่สุด ได้แก่ หลักทิวฐัมมิกัตถะ ๔, หลักนาถกรณธรรม ๑๐ หรือการพึ่งพาตนเอง, หลักโภควิภาค ๔, หลักสันโดษและหลักมัตตัญญูตา เพราะกลุ่มอาชีพทั้งหมดตามที่กล่าวมานี้เป็นการอาศัยธรรมชาติและความสามารถของตน ไม่ต้องหวังพึ่งพาเทคโนโลยีเหมือนกับที่คนจำนวนมากเป็นอยู่ ที่โดดเด่นคือความสันโดษและความรู้จักประมาณในการดำเนินชีวิต คือดำเนินชีวิตเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น สามารถตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไปได้ จึงทำให้ไม่เหน็ดเหนื่อยเพราะการวิ่งตามกระแสโลกที่ไม่เข้าใจการใช้ชีวิตกับธรรมชาติเพื่อความสุขที่ยั่งยืน

<sup>๒๕</sup> นางสมบัติ กาสี, กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

<sup>๒๖</sup> นางสาวพริณ ขจรไพร, กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ, วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕.